

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRẦN QUỐC HOÀN

CÂU DƯỚI BẠC
TRONG TRUYỆN NGẮN NAM CAO

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2014

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRẦN QUỐC HOÀN

CÂU DƯỚI BẠC
TRONG TRUYỆN NGẮN NAM CAO

Chuyên ngành: NGÔN NGỮ VIỆT NAM

Mã số: 60.22.01.02

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Văn Lộc

THÁI NGUYÊN - 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các số liệu và kết quả nghiên cứu nêu trong luận văn là trung thực, được các đồng tác giả cho phép sử dụng và chưa từng công bố trong bất kỳ một công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2014

Tác giả luận văn

Trần Quốc Hoàn

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS Nguyễn Văn Lộc, người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tôi trong quá trình thực hiện luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong Viện ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, các thầy cô giáo Khoa Ngữ văn, Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên, Khoa Sau đại học, Trường ĐHSP Thái Nguyên đã tận tình giảng dạy trong khóa học và tạo điều kiện giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi trân trọng cảm ơn các thầy giáo, cô giáo trong Hội đồng khoa học đã đọc, nhận xét, góp ý để luận văn được hoàn thiện hơn.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2014

Tác giả luận văn

Trần Quốc Hoàn

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC BẢNG	iv
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Đối tượng nghiên cứu, phạm vi nghiên cứu	3
4. Mục đích nghiên cứu và nhiệm vụ nghiên cứu	3
5. Phương pháp nghiên cứu	4
6. Cấu trúc của luận văn	4
Chương 1: CƠ SỞ LÝ THUYẾT	5
1.1. Khái niệm câu dưới bậc	5
1.2. Các quan niệm về câu dưới bậc	6
1.3. Phân loại câu dưới bậc	8
1.3.1. Câu dưới bậc có tính vị ngữ tự thân (hay là câu đơn hai thành phần vắng chủ ngữ)	8
1.3.2. Câu đơn dưới bậc có tính vị ngữ lâm thời	15
1.4. Hướng liên kết của câu dưới bậc	18
1.4.1. Câu dưới bậc hướng lùi	18
1.4.2. Câu dưới bậc hướng tới	20
1.4.3. Câu dưới bậc hai hướng	21
1.5. Tiểu kết	22
Chương 2: CÂU DƯỚI BẬC TRONG TRUYỆN NGẮN NAM CAO XÉT VỀ PHƯƠNG DIỆN CẤU TẠO NGỮ PHÁP	24
2.1. Nhận xét chung	24

2.2. Phân loại câu dưới bậc trong truyện ngắn Nam Cao	24
2.2.1. Câu dưới bậc có tính vị ngữ tự thân trong truyện ngắn Nam Cao	27
2.2.2. Câu dưới bậc có tính vị ngữ lâm thời trong truyện ngắn Nam Cao	40
2.3. Hướng liên kết của câu dưới bậc trong truyện ngắn Nam Cao	43
2.3.1. Câu dưới bậc liên kết hướng lùi	44
2.3.2. Câu dưới bậc liên kết hướng tới	46
2.3.3. Câu dưới bậc liên kết hai hướng.....	47
2.4. Tiểu kết	49
Chương 3: VAI TRÒ CỦA CÂU DƯỚI BẬC TRONG TRUYỆN	
NGẮN NAM CAO	50
3.1. Vai trò nhấn mạnh thành phần câu được tách ra thành câu riêng	50
3.2. Vai trò thể hiện tính cách của nhân vật	52
3.3. Vai trò thể hiện thái độ của tác giả hay thái độ của nhân vật trong tác phẩm	63
3.4. Vai trò liên kết câu trong văn bản	69
3.5. Vai trò đa dạng hóa cách diễn đạt trong văn bản	72
3.6. Vai trò rút gọn văn bản và tránh lỗi lặp từ ngữ	74
3.7. Tiểu kết	77
KẾT LUẬN.....	78
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	80

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Câu dưới bậc có tính vị ngữ tự thân và câu dưới bậc có tính vị ngữ lâm thời.....	25
Bảng 2.2. Số lượng câu dưới bậc trong truyện ngắn Nam Cao.....	25
Bảng 2.3: Câu dưới bậc có tính vị ngữ tự thân.....	27
Bảng 2.4. Câu dưới bậc có tính vị ngữ tự thân (số liệu qua từng tác phẩm).....	27
Bảng 2.5: Câu dưới bậc khuyết chủ ngữ	29
Bảng 2.6: Các loại câu dưới bậc khuyết chủ ngữ.....	30
Bảng 2.7. Câu dưới bậc ẩn chủ ngữ.....	33
Bảng 2.8: Câu dưới bậc có tính vị ngữ lâm thời	40
Bảng 2.9: Câu dưới bậc tương đương với thành phần phụ của câu	41
Bảng 2.10: Câu dưới bậc tương đương với thành phần phụ của từ.....	42
Bảng 2.11: Hướng liên kết của câu dưới bậc trong truyện ngắn Nam Cao	43
Bảng 2.12: Câu dưới bậc liên kết hướng lùi.....	44
Bảng 2.13: Câu dưới bậc liên kết hướng tới trong truyện ngắn Nam Cao.....	46
Bảng 2.14: Câu dưới bậc liên kết hai hướng trong truyện ngắn Nam Cao	48

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1. Câu dưới bậc là dạng câu trước đây ít phổ biến vì nó bị đánh giá là câu sai, câu “què quặt”. Nhưng hiện nay, đã có rất nhiều người sử dụng thường xuyên câu dưới bậc trong tác phẩm của mình. Vì vậy, việc sử dụng câu dưới bậc không còn là hiện tượng bất bình thường nữa. Thậm chí, nếu biết vận dụng đúng cách, câu dưới bậc còn có hiệu quả rất lớn trong việc thể hiện ý đồ nghệ thuật của tác giả.

2. “Nam Cao là một tài năng lớn, một nhà văn xuất sắc đã góp phần cách tân và hiện đại hóa nền văn xuôi quốc ngữ.” [58,5]. Mặc dù sự nghiệp sáng tác của ông chỉ gói gọn trong 15 năm (1936 - 1951) nhưng những tác phẩm ông để lại thực sự có vai trò quan trọng trong nền văn học nước nhà.

Đọc văn Nam Cao, ta luôn thấy ẩn chứa, tiềm tàng một sức sống mãnh liệt, một văn phong độc đáo và một giá trị văn chương vượt lên trên “các bờ cõi và giới hạn”. Chính vì thế, những tác phẩm của ông đã là đối tượng khám phá của nhiều nhà nghiên cứu trong và ngoài nước.

Câu dưới bậc là hiện tượng ngôn ngữ độc đáo đã được Nam Cao sử dụng với tần số xuất hiện cao trong các tác phẩm của mình. Nhiều nhà nghiên cứu đánh giá cao khả năng dùng câu dưới bậc một cách tài tình và đầy hiệu quả của ông. Việc các nhà ngôn ngữ học chọn khá nhiều câu dưới bậc của Nam Cao làm ví dụ minh họa cho các luận điểm trong công trình khoa học của mình là một bằng chứng cụ thể chứng minh cho điều này.

3. Theo hiểu biết của chúng tôi, chưa có một công trình nghiên cứu khoa học nào chính thức đề cập đến vấn đề “*Câu dưới bậc trong truyện ngắn Nam Cao*”. Vì vậy, tìm hiểu vấn đề này, chúng tôi mong muốn sẽ tập hợp được một số tư liệu về các kiểu câu dưới bậc trong truyện ngắn của Nam Cao và bước đầu có những nhận xét về hiệu quả sử dụng câu dưới bậc trong truyện ngắn của ông.

2. Lịch sử vấn đề

Theo thống kê của chúng tôi, từ năm 1940 đến nay đã có tới 191 bài báo chuyên luận viết về Nam Cao và các sáng tác của ông, trong đó có bài viết của nhiều chuyên gia hàng đầu như GS Hà Minh Đức, GS Nguyễn Đăng Mạnh, GS Phong Lê, GS Trần Đình Sử... Các nhà nghiên cứu phê bình văn học này đã đánh giá rất cao tài năng của Nam Cao cũng như giá trị văn chương đích thực trong các tác phẩm mà ông đã để lại.

Trong cuốn “*Nam Cao đời văn và tác phẩm*” (Nxb Văn học, Hà Nội 1997), Hà Minh Đức đã viết: “Từ cuốn sách đầu tay “*Nam Cao, nhà văn hiện thực xuất sắc*” xuất bản năm 1961 cho đến những bài gần đây, tôi luôn nỗ lực tìm hiểu và ghi nhận những giá trị phong phú và tiềm ẩn của tác phẩm Nam Cao”. Bích Thu, trong [78,5] cũng đã khẳng định: “Giới nghiên cứu phê bình hiện nay khi đọc lại Nam Cao không dừng lại ở kết luận có sẵn mà cố gắng khơi sâu vào những địa tầng mới của văn chương Nam Cao. Vẫn trên cơ sở khẳng định con người, tài năng của Nam Cao nhưng tất cả đã được nâng lên ở những chiều kích mới, với những phát hiện sâu hơn, tâm đắc hơn về đời, về nghệ thuật sáng tạo, về giá trị hiện thực và giá trị nhân đạo của nhà văn”. [78,5] Đó là những đánh giá rất “sắc” mà các nhà phê bình văn học đã phát hiện và muốn khám phá nhiều hơn nữa trong tác phẩm của Nam Cao.

Ngoài tài xây dựng tình huống truyện, xây dựng nhân vật điển hình là những thế mạnh được nhiều người khẳng định và đề cao, Nam Cao còn được đánh giá là một người có khả năng sử dụng ngôn ngữ một cách điêu luyện, sắc sảo và đầy hiệu quả. GS Phong Lê nhận xét: “Có một ngôn ngữ tác giả mang chất giọng riêng Nam Cao, giàu suy nghiệm, triết lý có thể xem là âm chủ (...) nhưng chất giọng đó không lẫn át, không che khuất ngôn ngữ nhân vật - là một phương diện nghệ thuật mà Nam Cao hết sức tôn trọng (...). Cảnh ngộ nào - ngôn ngữ ấy. Tính cách nào - lời lẽ ấy. Đã gần nửa thế kỷ qua mà ngôn ngữ Nam Cao gần như không cũ...” (Lời giới thiệu tuyển tập Nam Cao tập 1, Nxb Văn học 1987).

Như vậy, các sáng tác của Nam Cao được nghiên cứu chủ yếu ở các giá trị về mặt “văn chương” (như giá trị hiện thực, nghệ thuật xây dựng tình huống truyện, xây dựng nhân vật điển hình...). Kể cả những nhận xét về ngôn ngữ của Nam Cao, theo chúng tôi cũng là những nhận xét từ góc nhìn của các nhà nghiên cứu văn học (xem xét ở phần lời) chứ chưa phải từ góc nhìn của các nhà nghiên cứu ngôn ngữ học (xem xét ở mặt “cấu trúc”, mặt “liên kết”).

Nếu xét riêng về câu dưới bậc, chúng tôi lại càng chưa thấy một chuyên luận nào tìm hiểu về câu dưới bậc của Nam Cao mà - như chúng tôi đã nói - sự nghiên cứu chủ yếu chỉ dừng lại ở việc các tác giả lấy các câu dưới bậc của Nam Cao làm ví dụ minh họa trong công trình của mình.

Thông qua công trình này, chúng tôi hy vọng tìm hiểu cách sử dụng câu dưới bậc trong truyện ngắn Nam Cao để từ đó bước đầu nhận xét về đặc điểm câu văn của ông, đồng thời tìm hiểu vai trò và hiệu quả của câu dưới bậc trong việc bộc lộ ý nghĩa câu văn cũng như dụng ý của người viết.

3. Đối tượng nghiên cứu, phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận văn là *Câu dưới bậc* trong *Tuyển tập truyện ngắn của Nam Cao*.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Luận văn này nghiên cứu *Câu dưới bậc* trong Truyện ngắn Nam Cao về 2 phương diện:

- Cấu tạo ngữ pháp;
- Vai trò trong việc thể hiện ý đồ nghệ thuật tác phẩm.

4. Mục đích nghiên cứu và nhiệm vụ nghiên cứu

4.1. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu đề tài này, người viết muốn làm rõ thêm sự đa dạng về hình thức cũng như giá trị sử dụng của câu dưới bậc trong văn bản nghệ thuật.